

A) İLK TÜRK DEVLETLERİNDE DEVLET TEŞKİLÂTI

İl (el) → Devlet / Kut Anlayışı

- ◆ İlk Türk Devletleri'nde devlet il (el) kelimesi ile ifade ediliyordu. İl kelimesi aynı zamanda barış manasına da gelmekteydi.
- ◆ Türk inancına göre kağan yönetme yetkisini Gök Tanrı'dan almıştır. Bu düşünceye **Kut Anlayışı** adı verilmektedir.

Türklerde devlet dört unsurdan meydana geliyordu:

a) Bağımsızlık (Oksızlık)

- ❑ Türklerde bağımsızlık candan ve maldan daha değerlidir.
- ❑ Türkler için üzerinde hür yaşadıkları toprak gerçek vatanıdır.

b) Halk (Millet)

- ❑ Millet devleti yaşatan ve kağanı başarılı kılan ana unsurdur.
- ❑ Kağan da milletin haklarını korumak zorundaydı

c) Ülke (Ulus)

- ❑ Ülke, bağımsız bir devletin yetkilerini özgürce kullanabileceği coğrafi mekândır.
- ❑ Türkler ülke sınırlarına yaka diyorlardı.

Şimdiki zamanı kat ederken gözlerimiz bağlıdır.

Milan Kundera

d) Teşkilatlanma

- ❑ Tarihte birçok ülkeye hâkim olan Türklerde teşkilatlanma önemliydi.
- ❑ Bozkır yaşamının etkisi Türklerin kolay teşkilatlanmasını sağlamıştır.
- ❑ Tarih boyunca Türklerin güçlü devletler kurmaları güçlü orduları sayesinde mümkün olmuştur. Türkler Hazarlar hariç ücretli asker bulundurmamıştır.

- ✓ Türk ordu sisteminde ilk düzenlemeyi Mete Han yapmış ve orduyu 10, 100, 1000 ve 10.000' lere ayırmıştır.
- ✓ Bunların başına onbaşı, yüzbaşı, binbaşı ve tümen başı gibi komutanlar atamıştır.
- ✓ Türkler Turan Taktiği (Kurt Oyunu), Keşif (Yelme) ve Yıpratma taktiklerini savaşlarda uygulamışlardır.

Türklerde Devlet Yönetimi

Türklerde devlet yönetimi

Kağan / Ayukı (hükümet) / Kurultaydan oluşur.

Kağan

- Devlet başkanıdır. Yönetme yetkisini Gök Tanrı'dan alır.
- Türk milletine hizmet etmek, orduyu yönetmek, adaleti sağlamak, Türk boylarını toplamak, töreyi uygulamak, mahkemelere başkanlık etmek ve kurultayı toplantıya çağırmak Kağan'ın görevleri arasındaydı.
- Hükümdara devlet yönetiminde hatun adı verilen eşleri yardımcı olurdu.

- Hatun devlet meclislerine katıldığı gibi elçi kabullerinde de bulunurdu.
- Hükümdar çocuklarına **tigin** veya **şehzade** deniyordu.
- “Ülke, hanedanın ortak malı” sayıldığından sık sık taht kavgaları yaşıyordu.

Hükümdarlar;

- ✓ Han
- ✓ İdikut
- ✓ İl-teber
- ✓ Şanyü
- ✓ Yabgu
- ✓ Kağan

gibi unvanları kullanıyordu.

Türklerdeki Bazı Devlet Görevlileri:

Tamgacı: Mühürdar

Agıcı: Hazineci

Subaşı: Ordu Komutanı

Tutuk: Askeri Vali

Todun: Vergi memuru

Bitigçi: Kâtip

Hükümet (Ayukı)

- Türklerde önemli kararlar Toy (kurultay)' da alınır. Toy her zaman toplanamadığından toy kararlarının düzenli olarak uygulanması için bir bakanlar kurulu (hükümet) oluşturulmuştur.

Kurultay (Toy)

- Devletin her türlü meselesinin görüşüldüğü meclistir. Büyük kurultayın yanı sıra her boyun kendi kurultayları da bulunurdu.
- Kurultay üyelerine “Toygun” adı veriliyordu.

B) TÜRK – İSLÂM DEVLETLERİ'NDE DEVLET TEŞKİLATI

- ❑ İlk Türk Devletleri'ndeki “kut anlayışı” Türk – İslâm Devletleri'nde de devam etmiştir.
- ❑ Yani hükümdarlığın kendilerine Allah tarafından verildiğine inanıyorlardı. Dolayısıyla kendilerini Cihan hükümdarı olarak görüyorlardı.
- ❑ Türk – İslâm hükümdarları Müslümanların dini lideri olan halifenin varlığını kabul ediyorlardı.
- ❑ Tuğrul Bey'in 1055 Bağdat Seferi ile halife siyasi yönden Selçuklu hükümdarlarına bağlanmıştır.

Türk – İslâm Devletlerinde Divanlar

1. Divan-ı Saltanat
2. Divan-ı İstifa
3. Divan-ı Tuğra
4. Divan-ı İşraf
5. Divan-ı Arz
6. Divan-ı Mezalim

1. **Divan-ı Saltanat:** Devlet işlerinin yürütüldüğü büyük divan.
2. **Divan-ı İstifa:** Mali işlere bakardı. Başında Mütevfi bulunur.
3. **Divan-ı Tuğra:** Devletin iç ve dış yazışmalarına bakardı. Başkanına Tuğra-i denir.
4. **Divan-ı İşraf:** Askeri ve hukuki işler dışında devleti denetlerdi. Başkanına Müşrif denir.
5. **Divan-ı Arz:** Askerlik işlerinden sorumlu divan. Başkanına Emir-i Arz denir.
6. **Divan-ı Mezalim:** Zulme uğrayanların şikâyetlerinin dinlendiği divandır. Başkanı doğrudan Sultan'dır.

Merkez Teşkilâtı

- ❑ Türk – İslâm Devletleri'nde merkez teşkilâtı;
- Hükümdar, Saray ve Hükümetten** meydana gelmektedir.

Hükümdar

- ❑ Ülke hanedanın ortak malı sayıldığından şehzadeler arasında taht kavgaları eksik olmuyordu.
- ❑ Hükümdar yasama, yürütme ve yargıdan sorumluydu. Para bastırmak ve hutbe okutmak en önemli hükümdarlık alâmetiydi.

Gemiler vardı, limanda gemiler. Her biri yeni bir ufka gider.

Orhan Veli Kanık

Saray

- ❑ Saray doğrudan hükümdara bağlıydı. Devlet yönetiminde hükümdarın arkasındaki en önemli kuruluştur.

Saray (Üç bölümden oluşur)

- ✓ **Harem**
(hükümdarın ailesiyle yaşadığı yer)
- ✓ **Selamlık**
(devlet işlerinin görüldüğü yer)
- ✓ **Enderun**
(devlet memuru yetiştirilen yer)

Bazı Saray Görevlileri

Hacip
Kapucubaşı
Silahtar
Alemdar
Emiriahur
Çaşnigir
Hansalâr

Hacip: Divan üyeleri ile sultan arasındaki yazışmaları düzenlerdi.

Kapucubaşı: Sarayın günlük hizmetlerinden sorumludur.

Silahtar: Hükümdarın silahlarından sorumlu kişidir.

Alemdar: Devlete ait bayrakları taşır.

Emiriahur: Hükümdarın hayvanları ile ilgilenir.

Çaşnigir: Hükümdarın yiyecekleri ile ilgilenir.

Hansalâr: Saray mutfağı ile ilgilenir.

Hükümet

Divan-ı Saltanat: Devlet işlerinin yönetildiği büyük divana denir.

- Divanısaltanat'ın başında "Sahib-i Divan-ı Devlet" adı verilen büyük vezir bulunur.
- Selçuklularda vezirler sultan adına ülke yönetiminden sorumlu idi.
- Tıpkı hükümdar gibi ferman yayımlayabilirdi.

Taşra Teşkilâtı

- Türk – İslâm Devletleri'nde taşra teşkilâtı dört ayrı yönetim birimine ayrılmıştır.

Bunlar;

1. Eyalet
2. Sancak
3. Kaza
4. Köy

- ✓ Türk Devletleri'ndeki ikili teşkilâtın bir benzerini Türk – İslâm Devletleri'nde de görmek mümkündür.
- ✓ Meselâ Karahanlılar ülkeyi "doğu ve batı" olmak üzere ikiye ayırmışlardır.

Taşra Görevlileri

Melik: Hükümdardan sonra gelen eyalet yöneticisi

Şihne: Askeri vali

Amid: Sivil görevliler

Amil: Vilayetlerin vergisini toplar

Muhtesib: Ticari hayatı düzenleyen kişiler

Ulak: Vilayetlerdeki posta teşkilâtı

ATABEY / LALA / ATAMAN

- ◆ Büyük Selçuklularda sancaklara yönetici olarak gönderilen şehzadelerin eğitiminden sorumlu olan kişiler.
- ◆ Osmanlı Devleti'nde bu görevlilere "lala" adı verilmektedir.
- ◆ İlk Türk Devletlerinde "Ataman" adı verilmektedir.

Ordu Teşkilâtı

- Türkler İslâmiyete girdikten sonra da eskiden olduğu gibi orduya büyük önem vermişlerdir.
- Orduda, Abbasi ve Samanoğulları'nı örnek almışlardır.
- Karahanlı ve Selçuklularda, Hunlara ait onlu sistem uygulanmıştır.

Gulam Sistemi

- Bu sisteme göre satın alınan veya esir alınan çocuklar Gulamhane adı verilen yere gönderilirdi.

- ✓ Bu çocuklar burada askeri, yönetim ve protokol kuralları bakımından yetiştirilirdi.
- ✓ Askeri eğitim alan çocuklar hükümdarın özel ordusu olan **(Guleman-ı Saray)** ve ordunun asıl önemli kısmı olan Hassa Ordusu'nu oluşturuyorlardı.

C) OSMANLI KLÂSİK DÖNEMİ DEVLET TEŞKİLÂTI

1. OSMANLI DEVLET ANLAYIŞI

- ❑ Osmanlı devlet anlayışında Selçuklu izlerini görmekteyiz.
- ❑ Osmanlı devleti Selçuklu ile birlikte İlhanlıları da örnek almıştır.
- ❑ Osmanlı yönetim anlayışının temelinde hoşgörü, adalet ve himaye vardır.
- ❑ Bu üç unsur Osmanlı Devleti'nin 623 yıl hüküm sürmesinde etkili olmuştur.
- ❑ Bu özelliğinden dolayı Osmanlı devleti için "nizamı alem" "kanunu kadim" tabirleri kullanılmıştır.
- ❑ Osmanlı Devleti'nin yönetim merkezleri olarak Söğüt, Karacahisar, Bursa, İznik, Edirne ve İstanbul'u görmekteyiz.

2. Merkez Teşkilâtı

- ❑ Merkez teşkilâtında mutlak otorite pâdişahı. Devleti yönetme yetkisi Osmanlı hanedânına aittir.
- ❑ Osmanlı Devleti bir İslâm devleti olduğundan yönetimde şeri ve örfi hukuk etkili olmuştur.
- ❑ Osmanlı merkez teşkilâtı, pâdişah, saray ve Divanühümayun'dan oluşmaktadır.

a) Pâdişah

- Pâdişah devleti yönetmek, kanunları koymak ve halkın huzur ve mutluluğunu sağlamakla görevliydi.

Her başlangıcın bir sonu vardır.

Gautama Buddha

☞ Pâdişahlar

I. Murat'a kadar "Bey", "Gazi"

I. Murat ile beraber "Sultan",

Fatih'ten itibaren "Pâdişah"

Yavuz'un Mısır Seferi'nden sonra ayrıca "Halife-i Müslimin" unvanını kullanmışlardır.

☞ I. Murat'a kadar "Ülke hanedânın ortak malı"

Murat'la birlikte
"Ülke pâdişah ve çocuklarının malı"

Fatih'ten itibaren
"Ülke pâdişahın malıdır"
prensibi kabul edilmiştir.

☞ Ekber ve Erşed Sistemi

- ◆ Ahmet Dönemi'nden itibaren "Ekberi erşed" sistemi uygulanmıştır.
- ◆ Buna göre pâdişahın ölümünden sonra en güçlü değil, en yaşlı ve en tecrübeli şehzade pâdişah olacaktır.
- ◆ Amaç şehzade katlini önlemektir

- ❑ Tanzimat Fermanı ile pâdişahlar kendi gücünün üstünde kanun gücünün varlığını kabul etmiştir.
- ❑ Meşrutiyet'in ilânı ile halk ilk defa pâdişahın yanında yönetime ortak olmuştur.
- ❑ Pâdişah çocuklarına şehzade, çelebi ya da efendi denmiştir.
- ❑ Geleceğin pâdişah adayları olan bu çocuklar "lala" adı verilen bilgili ve tecrübeli kişiler tarafından eğitiliyordu.

b) Saray

- Saray, padişahın devleti idare ettiği ve ailesi ile yaşadığı yerdir.
- Kuruluş Dönemi'nde Bursa ve Edirne'de saraylar inşa edilmişse de İstanbul'un fethi ile Topkapı Sarayı devletin merkezi olmuştur.
- 19. yüzyılda ise Dolmabahçe, Yıldız ve Beylerbeyi gibi yeni saraylar inşa edilmiştir.

Osmanlı Devletinde Saray;

Birin

Enderun

Harem

olmak üzere 3 bölümden meydana gelir.

Birin

- Sarayın dış bölümü olup saray hizmetine bakan birçok görevli burada bulunurdu.

Bu görevlilerden bazıları;

- ✓ Yeniçeri Ağası
- ✓ Topçular
- ✓ Cebeciler
- ✓ Çaşnigirler (yemek işlerinden sorumlu)
- ✓ Çavuşlar
- ✓ Çakırcılar (av işlerinden sorumlu)
- ✓ Seyisler (binek hayvanlarının bakımından sorumlu)

Kuşkular en kötü gerçeklerden daha zalimdir.

Moliere

Enderun:

- Devşirme adı altında alınan Hristiyan çocuklarının yetiştirildiği saray okulu.

Harem:

- Hükümdarın eş ve çocuklarıyla aile hayatını geçirdiği yerdir.
- Halife adlı kadın hocalar buranın eğitiminde sorumludur.
- Haremin genel sorumlusuna ise Harem Ağası denir.

c) Divanîhümayun

Orhan Gazi / Fatih / II. Mahmut

- ◆ Bugünkü karşılığı Bakanlar Kurulu olup Orhan Gazi Dönemi'nde kurulmuştur.
- ◆ Divanda her türlü ülke meseleleri görüşülüp, son sözü söyleme hakkı hep pâdişaha aittir.
- ◆ Fatih Sultan Mehmet'ten itibaren pâdişahlar divan başkanlığını sadrazama bırakmışlardır.
- ◆ Bu durum sadrazamlık makamının önemini artırmıştır.
- ◆ Divan teşkilâtı II. Mahmut Dönemi'nde kaldırılmış ve yerine bakanlıklar kurulmuştur.

Divan Üyeleri

- Osmanlı padişahları son söz kendilerinde olmakla birlikte bazı yetkilerini devlet adamlarına bırakırlardı.
- Divan teşkilatında padişahın yetkilerini kullanmakla görevlendirilen üç kolun temsilcileri yer alırdı (**seyfiye, kalemiye, ilmiye**)
- Bu kollar Osmanlı bürokrasisinin temelini oluşturmaktadır.

Seyfiye (askeri bürokrasi)

- İdare ve askerlik görevlerini üstlenir.
- Yönetim ve askerlik görevlerini padişah adına yerine getirir.
- Bu sınıfın en üst makamı SADRAZAM'dır.

Üyeleri**Sadrazam (Veziriazam)**

- ✓ Pâdişah'tan sonra en yetkili kişidir. Pâdişahın mührünü taşır.
- ✓ Pâdişahın savaşa katılmadığı zamanlar ordu komutanlığı görevini üstlenir. Bugünkü Başbakan'dır.

Kubbealtı Vezirleri

- ✓ Devlet yönetiminde Sadrazama yardımcı olurlar.
- ✓ Bugünkü devlet bakanlarıdır.

Kaptanıderya

- ✓ Donanmanın başkomutanıdır.

Yeniçeri Ağası

- ✓ Yeniçeri Ocağı'nın sorumlusudur. Gerekli görüldüğünde Divan toplantılarına çağrılırdı.

İlmiye (din, eğitim, hukuk bürokrasisi)

- Eğitim ve öğretim, yargı, fetva çıkarma ve denetleme görevlerini yerine getirir.
- Şeyhülislam bu sınıfın en önemli temsilcisidir. Bir diğer temsilci kazaskerdir.
- Padişah adına adaleti sağlamaya çalışır

Üyeleri

- ✓ **Şeyhülislam (Müftü):** Divanda alınan kararların İslâm dinine uygun olup olmadığına karar verir.
- ✓ **Kazasker:** Hukuki işlerle ilgilenir. Kadı ve müderrisleri atar.

Kalemiye (sivil bürokrasi)

- Resmi yazışmaları ve maliye görevlerini üstlenir.
- Devletle ilgili yazışmaları düzenler ve hazine ile ilgili kayıtları tutar.

Üyeleri**Nişancı**

- ✓ Padişahın yazdığı ferman veya beratlarla tuğrasını çeker.
- ✓ Ayrıca fethedilen arazileri gelirlerine göre tapu defterlerine tahrir yazar.

Defterdar

- ✓ Devletin her türlü mali işlerine bakar. Bugünkü Maliye bakanıdır.

Reis'ül Küttab

- ✓ 17. yüzyılda dış işleri görevine getirilmiştir.

Bazen yaşamak bile cesaretin kendisidir.

Lucius Annaeus Seneca

3. Taşra Teşkilâtı

- Osmanlı Devleti, taşra teşkilatında Anadolu Selçuklu Devleti'ni örnek almıştır.

Osmanlıda taşra teşkilatı

- Taşrada görev yapan diğer görevliler ise şunlardır:

Muhtesip: Çarşı ve pazarların güvenliğine bakar.

Kapan Emini: Sebze ve meyvelerden alınacak vergiyi belirler.

Beytülmal Emini:Kamu haklarını koruyan görevli

Gümrük ve Bac Emini: Şehirlerde ticaretle uğraşanlardan vergi toplayan görevliler.

Osmanlı Eyalet Sistemi

a) Merkeze Bağlı Eyaletler

- Salyanesiz (Yıllıksız) Eyaletler
- Salyaneli (Yıllıklı) Eyaletler

b) Bağlı Beylik ve Hükümetler

- Osmanlı Taşra Teşkilâtı'nda tımar ve iltizam sistemi uygulanmaktadır.

TİMAR SİSTEMİ

- Bu sistemde devlet; asker ve memurlarına maaş yerine toprak verirdi.
- Toprağı alan kişi hem geçimini sağlar, hem de devlete asker yetiştirirdi. Devlet bu sayede para harcamadan düzenli bir orduya sahip oluyordu.

Tımar sistemini

İlk Orhan Gazi uyguladı

II. Mahmut kaldırdı.

İLTİZAM SİSTEMİ

- 16. yüzyıldan sonra ortaya çıkan bir çeşit vergi toplama sistemi.
- Bu sistemde devlet, uzak yerlerdeki toprak gelirlerini açık artırma ile satıp parasını peşin alıyordu.
- Devlet bu sayede sıcak para ihtiyacını karşılamış oluyordu.
- Bu işle uğraşan kişilere **mültezim** adı veriliyordu.

İltizam ömür boyu verilirse buna **Malikane Sistemi** denir.

İltizam Sisteminin kaldırılmasıyla **Muhasıllık Sistemi** kuruldu.

Muhasıllar eyalet ve sancaklarda vergi toplama işinden sorumludur.

İltizam Sistemini

ilk Fatih uyguladı

Sultan Abdülmecit *Islahat Fermanı* ile kaldırdı.

Büyük saadetler, büyük acıların yanı başındadır.

La Edri

4. Ordu Teşkilâtı

- Osmanlı Devleti kurulduğu sırada düzenli bir orduya sahip değildi. Fakat Orhan Gazi Dönemi'ndeki Bursa kuşatması esnasında düzensiz orduların yetersizliği anlaşılmış ve ilk ordular yaya ve müselleme adı ile kurulmuştur.

Osmanlı Ordusu
<p>Osmanlı Ordusu;</p> <p>a) Kapıkulu Askerleri</p> <p>b) Eyalet Askerleri</p> <p>c) Yardımcı Kuvvetler</p> <p>d) Donanma olmak üzere dört bölümden oluşmaktadır.</p>

Osmanlı Ordusunda Yapılan Yenilikler

- Osmanlı Devleti 18. yüzyıldan itibaren askeri alanda Avrupa'nın gerisinde kaldığını anlayınca birçok alanda olduğu gibi askeri alanda da Avrupa'ya örnek almıştır.

Askeri alanda yapılan ıslahatları şu şekilde sıralayabiliriz:

Humbaracı Ahmet Paşa: Topçu ve humbaracı ocaklarında ıslahat yapmıştır.

III. Mustafa: Dönemi'nde Sürat Topçu Ocağı kurulmuştur.

I. Abdülhamit: Döneminde İstihkâm Okulu açılmıştır.

III. Selim: Döneminde Nizam-ı Cedid Ordusu kurulmuştur.

II. Mahmut: Döneminde;

- Sekbanı Cedid
- Vaka-i Hayriye

- **Asakirî Mansureî Muhammediye** (1826'da kaldırılan yeniçeri ocağı yerine kuruldu)

-Tımarlı Sipahilerin yerine eyaletlerde **redif birlikleri** kuruldu.

-Tanzimat Fermanı ile **askerlik vatan borcuna** dönüştürüldü.

- Hristiyanlar için ıslahat Fermanı ile **bedelli askerlik** getirildi.

Sultan Abülaziz: Döneminde 1869'da ordu redif, nizamiye ve mustahfiz olmak üzere üç bölüme ayrılmıştır.

Sultan Vahdeddin: Döneminde Osmanlı ordu Mondros Ateşkes Antlaşması ile dağıtılmıştır.

Ç) TANZİMAT DÖNEMİ OSMANLI DEVLET ANLAYIŞI

1) 17. ve 18. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Meydana Gelen Değişmeler

- Avrupalı Devletler Rönesans ve Reform ile bilim, teknik ve sanatta zirve yaparken, Osmanlı Devleti bu gelişmelere ayak uyduramamıştır.
- 17. yüzyılda dirlikler ehil olmayan kişilere verilince tımar sistemi bozulmuştur.
- Buna bağlı olarak eyalet ordusu ve toprak sistemi de bozulmuştur.
- Devlet gücünü kaybettiğinde mültezim veya ayan adı verilen kişiler eyaletlerde güçlenmeye başladılar.
- Osmanlı Devleti, Lâle Devri ile birlikte ilk kez Avrupa'ya örnek almaya başlamıştır.
- Avrupalılar ile olan ilişkilerini sıcak tutmak isteyen Osmanlı Devleti Lâle Devri'nde geçici, III. Selim devrinde ise bazı Avrupa başkentlerine daimi elçilikler açmıştır.

Zenginler savaş yaptığında ölenler daima fakirdir.

Jean Paul Sartre

2) 19. Yüzyıl İslahatları

- ❑ 19. yüzyılda İslahat çalışmaları olarak II. Mahmut ön plana çıkmaktadır.
- ❑ **Bunun en önemli nedeni** İslahatların önündeki en büyük engel olan Yeniçeri Ocağı'nı kaldırmasıdır.

II. Mahmut İslahatları

- Ayanlarla **1808** yılında **Senedi İttifak** imzalanmıştır.
- **Divan kaldırılarak**, bakanlıklar kurulmuştur.
- Mahalle ve köylerde **muhtarlıklar** kurulmuştur.
- Askeri amaçlı ilk nüfus sayımı yapılmıştır.
- **Tımar sistemi kaldırılarak** memurlara maaş bağlanmıştır.
- Yurt dışı seyahatlerde **pasaport uygulamasına** geçilmiştir.
- **Polis teşkilâtının** temelleri atılmıştır.
- **İlköğretim İstanbul'da zorunlu** hale getirilmiştir.
- **Avrupa'ya ilk kez öğrenci** gönderilmiştir.
- **Takvimi Vakayi** adlı ilk resmi gazete çıkarılmıştır.
- **Devlet memurlarına fes, pantolon ve ceket giyme zorunluluğu** getirilmiştir.
- **Sekbanı Cedit** adlı ordu kurulmuştur.
- **Eşkinici Ocağı** kurulmuştur.
- Yeniçeri Ocağı kaldırılmıştır. (**Vaka-i Hayriye**)
- Yeniçeri Ocağı'nın yerine **Asakir-i Mansure-i Muhammediye** adlı yeni bir ocak kurulmuştur.
- **Feshane** açılmıştır.
- **Yerli tüccarlara gümrük indirimi** yapılmıştır.
- **Yerli malı kullanımı** teşvik edilmiştir.

AYAN

- ✓ Bir bölgenin ileri gelenlerine verilen isim. Bu kişiler yönetim ile halk arasındaki ilişkileri düzenliyorlardı.

3. Tanzimat Dönemi (1839 – 1876)

- ❑ 3 Kasım 1839' da Sadrazam Mustafa Reşit Paşa tarafından Gülhane Parkı'nda halka okunan fermana **Tanzimat Fermanı** denir.

Önemli Maddeler

1. Müslüman, gayrimüslim herkesin can, mal ve namus güvenliği sağlanacak.
2. Kanun önünde herkes eşit kabul edilecek.
3. Herkes gelirine göre vergi verecek.
4. Rüşvet ve iltimas (adam kayırma) önlenecek.
5. Mahkemeler herkese açık olacak, hiç kimse yargılanmadan, sorgulanmadan ceza almayacak.
6. Askerlik, vatan borcu şeklinde olacak.
7. Herkes mal mülk sahibi olacak ve bunu miras bırakabilecek.

- ✓ Tanzimat Fermanı ile, Osmanlı tarihinde ilk kez kanun gücü kabul edilmiştir.
- ✓ Bu ferman ile pâdişah, kendi gücünün üstünde kanun gücünün varlığını kabul etmekle yetkilerini sınırlandırmıştır.
- ✓ Osmanlı Devleti, 1856 tarihinde Tanzimat Fermanı'nın devamı niteliğinde sayılan İslahat Fermanı'nı yayımlamıştır.
- ✓ Bu ferman ile ülkede yaşayan azınlıklara yeni haklar tanınmıştır.

a) Merkez Yönetimi

- Tanzimat Dönemi merkez teşkilâtında önemli düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemeler şunlardır.
- Başvekâlete çevrilen sadrazamlık makamı eski konumuna getirilmiştir.
- Şeyhülislamlık makamının siyasi danışmanlık yönü azaltılarak devamı sağlanmıştır.
- **Meclis-i Vakây-i ahkâmı adliye** (yüksek mahkeme) yeniden düzenlenmiştir.
- 1854'te **Meclis-i âli tanzimat** açıldı.
- 1868'de bugünkü **Danıştay'ın vazifesini yürüten Şuray-ı devlet** kuruldu.
- 1868'de bugünkü **Yargıtay'ın görevini üstlenen Divan-ı ahkâm-ı adliye** kuruldu.

Tanzimat Dönemi Meclisleri;

1. Meclis-i âli tanzimat
2. Meclis-i vakay-i ahkâm-ı adliye
3. Şurayı devlet (Danıştay)
4. Divan-ı ahkâm-ı adliye (Yargıtay)

b) Taşra Yönetimi

- Devletin en büyük idari birimi olarak eyalet kabul edildi.
- 1842' de devlet görevlilerinin yanı sıra Müslüman ve gayrimüslimlerden oluşan meclisler kuruldu. (Büyük meclis)
- 1864' te Vilayet Nizamnamesi kabul edildi.

VİLAYET NİZAMNAMESİ 1864

ABDÜLAZİZ döneminde hazırlandı

Bütün eyaletler **VİLAYET** oldu.

İlk kez **TUNA**'da uygulandı

Sınırların daralması nedeniyle **VİLAYET SİSTEMİNE** geçildi.

Vilayetlere merkezden **VALİ** atandı.

Sancakların yerini **LİVA** aldı.

- ✓ Vilayetler il adını aldı.
- ✓ Vilayetler liva (sancak), kaza ve köylere ayrıldı.
- ✓ 1871 Vilayet Nizamnamesine göre; Liva'da mutasarrıf, kazada kaymakam, nahiyede nahiy müdürü ve köylerde ise muhtarlar yönetici oldular.

İDARİ BİRİM	YÖNETİCİ
Vilayet	Vali
Liva	Mutasarrıf
Kaza	Kaza Müdür
Nahiye	Nahiye Müdürü
Köy	Muhtar

- 1871' de sancak ve kazalarda belediye örgütleri kuruldu.
- 1877' de çıkartılan Belediye Yasası, 1 Eylül
- 1930'a kadar yürürlükte kaldı.

D) MEŞRUTİYET DÖNEMİ OSMANLI DEVLET TEŞKİLÂTI**Kanunuesasi ve I. Meşrutiyet'in İlânı (23 Aralık 1876)**

- ❑ Osmanlı Devleti kuruluşundan itibaren monarşi (yetkilerin bir kişi tarafından kullanıldığı yönetim şeklidir) ile yönetiliyordu.
- ❑ 23 Aralık 1876' dan itibaren meşrutiyet (hükümdarın başkanlığında toplanan meclis) ile yönetilmeye başlamıştır.
- ❑ Tanzimat Dönemi'nde ortaya çıkan aydın gruba Jön Türk veya Genç Osmanlılar adı verilmektedir.
- ❑ Bu aydınlar, imparatorluğun dağılmasını için meclisin bir an evvel açılmasını istiyorlardı.
- ❑ Meşrutiyet taraftarları meclisin açılmasına sıcak bakmayan Abdülaziz'i tahttan indirerek V. Murat'ı pâdişah yapmışlardır.
- ❑ Fakat V. Murat'ın sağlık sorunları (akli dengesi bozulmuştu) olduğundan, onun yerine meclisi açacağına dair söz veren II. Abdülhamit'i pâdişah ilan etmişlerdir.
- ❑ II. Abdülhamit'te söz verdiği gibi 23 Aralık 1876'da Kanuni Esasiyi (Türk tarihinin ilk anayasası) ilan ederek meclisi açmıştır.

- ✓ Meclisin açılması ile Osmanlı yönetim anlayışında en önemli değişiklik yaşanmış ve halk ilk defa pâdişahın yanında yönetime ortak olmuştur.
- ✓ Kanunuesasi 119 maddeden oluşuyordu ve Anayasa Komisyonu Başkanı Mithat Paşa'dır.

Derdin devasızı, iyinin kötüye muhtaç olmasıdır.

İbn-i Sina

Kanuni Esasinin Bazı Maddeleri

- Meclis; Mebusan Meclisi ve Ayan Meclisi'nden oluşmaktadır.
- Meclisi açma ve kapama yetkisi pâdişaha aittir.
- Hükümet meclise karşı değil, pâdişaha karşı sorumludur.
- Kişisel hak ve özgürlükler anayasada yer almıştır.
- Bu ilk mecliste devletten ayrılmamalarını sağlamak için azınlıklara da temsil hakkı tanınmıştır.
- Meclis başkanlığına Ahmet Vefik Paşa getirilmiştir.

20 Mart 1877' de ilk toplantısını yapan meclisin üye dağılımı şu şekilde idi:

44 Hristiyan

4 Yahudi

71 Müslüman

26 Ayan Meclisi üyesi

Kanunuesasi ile Gelen Yenilikler

- Pâdişahın kişiliği kutsal kabul edilmiştir.
- Pâdişahlık, hanedânın en büyük erkek evladına aittir.
- Pâdişah, kararlarından dolayı kutsal değildir.
- Osmanlı Devleti'nin dini İslâm'dır.
- Yasaların anayasa ve dine uygunluğunu Ayan Meclisi denetler.
- Şeyhülislam aynı zamanda Bakanlar Kurulu'nun üyesidir.

Meclisin Kapanması

- 1877 – 1878 Osmanlı – Rus Savaşı'ndan iyi haberler gelmemesi
- Ekonominin giderek kötüleşmesi
- Azınlık mebuslarının meclis çalışmalarını olumsuz etkilemesi

gibi nedenlerden dolayı pâdişah II. Abdülhamit anayasanın kendisine verdiği yetkiyi kullanarak meclisi 14 Şubat 1878' de kapatmıştır.

**II. Meşrutiyet'in İlanı
(23 Temmuz 1908)**

- ❑ II. Abdülhamit tarafından ilk meclisin kapatılması Genç Osmanlıların pâdişaha karşı cephe almalarına neden olmuştur.
- ❑ Genç Osmanlılar; ayrıca ekonominin bozukluğunu, Girit, Ermeni ve Makedonya olaylarını bahane ederek pâdişaha karşı tepkilerini artırmışlardır.
- ❑ Belli bir süre sonra bu cemiyete bağlı subaylar kurdukları Hürriyet Taburları ile halkı ayaklandırmışlardır.
- ❑ Ayaklanmanın daha fazla büyümesini istemeyen II. Abdülhamit isyancıların isteği doğrultusunda II. Meşrutiyet'i ilan etmiştir. (23 Temmuz 1908)

**II. Meşrutiyet Dönemi
Osmanlı Mebusan Meclisi'nde;**

- ✓ 147 Türk, 60 Arap, 27 Arnavut, 26 Rum, 14 Ermeni
- ✓ 4 Musevi, 10 Slav olmak üzere toplamda **288 mebus** bulunuyordu.

II. Meşrutiyet Dönemi Siyasi Partiler

1. Hürriyet ve İtilaf Fırkası
2. Osmanlı Ahrar Fırkası
3. Fedakâran-ı Millet Cemiyeti
4. İttihad-ı Muhammediye Fırkası
5. Osmanlı Demokrat Fırkası
6. Mu'tedil Hürriyet Pervan Fırkası
7. İttihad-ı Esasiye-i Osmaniye Fırkası

**31 Mart Olayı
(13 Nisan 1909)**

- ❑ Bu olay, Rumi takvime göre 31 Mart'a denk geldiğinden bu isim ile anılmıştır.
- ❑ İsyân doğrudan Meşrutiyet rejimine karşı yapılmıştır.
- ❑ Yönetimi eleştiren İstanbul gazeteleri isyanın çıkmasında etkili olmuştur.
- ❑ İsyân merkezi, Selânik olan Hareket Ordusu tarafından bastırılmıştır.
- ❑ Hareket Ordusunun başında Mahmut Şevket Paşa bulunuyordu.
- ❑ Kurmay başkanlığını Mustafa Kemal yapmıştır. (Yüzbaşı)
- ❑ İsyân sonrası İttihat ve Terakki Partisi, olaylara karıştığı gerekçesiyle II. Abdülhamit'i tahttan indirerek yerine V. Mehmet Reşat'ı getirmişlerdir.

☞ **Osmanlı'da rejime karşı ilk isyandır.**

İlerici ve Gericilerin çatışmasıdır.

Ordunun yenilik yanlısı olduğunun kanıtıdır.

E) CUMHURİYET DÖNEMİ DEVLET TEŞKİLÂTINDAKİ GELİŞMELER

☞ Mondros Ateşkes Ant

Teceddüt Fırkası

Osmanlı Mebusan Meclisi

Mondros Mütarekesi

Yıldırım Orduları

İstanbul'un fiili işgali

"Geldikleri giderler!"

- ❑ Dünya Savaşı'nı kaybeden Osmanlı Devleti, imzaladığı **Mondros Ateşkes Antlaşması** ile savaştan çekilmiştir.
- ❑ Savaşın kaybedildiğini gören yönetimdeki İttihat ve Terakki Partisi kendini feshederek **Teceddüt Fırkası** adını aldı.
- ❑ Ayrıca bu partinin önde gelen adamlarından **Enver Paşa, Talat Paşa ve Cemal Paşa** ülkeyi terk etmiştir.
- ❑ Tüm bu olaylar yaşanırken 21 Aralık 1918' de **Osmanlı Mebusan Meclisi dağıtılmıştır.**
- ❑ **İtilaf Devletleri** (İngiltere, Fransa, İtalya ve Yunanistan) özellikle **Mondros Ateşkes Antlaşması'nın 7. maddesine dayanarak** Anadolu topraklarını işgale başlamışlardır.
- ❑ Anadolu yer yer işgal edilince bu işgallere boyun eğmeyen **halkımız işgallere ilk tepki olarak cemiyetleri** kurmuşlardır.
- ❑ Bu olaylar yaşanırken Suriye'deki **Yıldırım Orduları Grup Komutanı Mustafa Kemal 13 Kasım 1918' de İstanbul'a gelmiştir.**
- ❑ Aynı gün İstanbul'a İtilaf Devletleri'ne ait bir donanmada gelmiş ve **İstanbul** adeta fiilen işgal edilmişti.
- ❑ Bu manzarayı gören **Mustafa Kemal** o meşhur sözünü söylemiştir: **GELDİKLERİ GİBİ GİDERLER**

(Yanındaki yaveri Cevat Abbas Gürer'e söylemiştir.)

☞ Mustafa Kemal / Samsun'a çıkış

Havza Genelgesi

Amasya Genelgesi

Erzurum Kongresi

- ❑ Kurtuluş için İstanbul'da kalmanın yeterli olmayacağını gören **Mustafa Kemal** 16 Mayıs 1919' da Bandırma Vapuru ile 9. Ordu Müfettişi olarak yola çıkmış ve **19 Mayıs 1919' da Samsun'a** varmıştır.
- ❑ Mustafa Kemal'in Samsun'a varması ile **milli mücadele** resmen başlamıştır.
- ❑ **Samsun'a varan Mustafa Kemal**, ülkenin içine düştüğü durumu görmüş ve o gün şu karara varmıştır.
"Milli Mücadeleyi başlatmak"
- ❑ **Mustafa Kemal**, Samsun'dan sonra daha güvenli bir yer olan **Havza'ya geçerek** protesto mitinglerini başlatmıştır.
- ❑ Havza'dan **Amasya'ya gelen Mustafa Kemal** 22 Haziran 1919' da tarihi Amasya Genelgesi'ni yayımlamıştır.
- ❑ **Bu genelge ile** milli mücadelenin amacını, gerekçesini ve yöntemini belirtildiği gibi ileride millet egemenliğine dayalı yeni bir devletin kurulacağını da ilk sinyalleri verilmiştir.
- ❑ **Mustafa Kemal, Amasya'dan sonra askerlik mesleğinden istifa etmiş** ve sivil bir vatandaş olarak Erzurum'a gelerek kongre çalışmalarına katılmıştır.

Yüreğine giden bir bilek kes, cam kenarı değil can kenarı olsun.

Cemal Süreya

Erzurum Kongresi ile,

1. Milli Egemenlikten kesin olarak bahsedilmiştir.
2. Mebusan Meclisi'nin açılması istenmiştir.
3. Manda ve himaye ilk kez gündeme gelmiş ve reddedilmiştir.
4. Temsil Heyeti oluşturulmuştur.
5. Doğuda birlik ve beraberlik sağlanmıştır.

Sivas Kongresi**Son Osmanlı Mebusan Meclisi****Misak-ı Milli****VI. Mehmet Vahidettin**

- ❑ Mustafa Kemal'in başkanlığında 4 – 11 Eylül 1919 tarihlerinde milli bir özellik taşıyan **Sivas Kongresi** toplanmıştır.
- ❑ Erzurum ve Sivas Kongreleri ile Amasya Görüşmelerinde gündeme gelen ortak madde **Son Osmanlı Mebusan Meclisi**'nin bir an evvel açılması idi.
- ❑ Nitekim Osmanlı Mebusan Meclisi 12 Ocak 1920' de İstanbul'da toplandı. Bu meclis 28 Ocak 1920' de tarihi **Misak-ı Milli** kararlarını almıştır.
- ❑ Misak-ı Millinin ilanı ile İtilaf Devletleri İstanbul'u resmen işgal ettiği gibi toplantı halindeki meclisi basarak milletvekillerini de tutuklamışlardır.
- ❑ Pâdişah **VI. Mehmet (Vahdettin)** ise hiçbir etkisi kalmayan Son Osmanlı Mebusan Meclisi'ni kapatmıştır. (11 Nisan 1920)

İnsan sevdiğini bırakmaz, sevmek bırakır insanı.

Attila İlhan

TBMM' NİN AÇILIŞI (23 Nisan 1920)

- ❑ TBMM, 23 Nisan 1920' de dualarla, kurbanlarla resmen açılmış ve meclis başkanlığına Mustafa Kemal seçilmiştir.
- ❑ TBMM' nin açılışı ile millet egemenliğine dayalı yeni bir devlet resmen kurulmuştur.
- ❑ TBMM, 20 Ocak 1921' de ise Yeni Türk Devleti'nin ilk anayasası olan Teşkilâtı Esasi'yi ilan etmiştir.
- ❑ "1921 Anayasası'na göre egemenlik kayıtsız ve şartsız milletindir." ilkesi benimsenmiştir.
- ❑ 1921 Anayasası savaş dönemi şartları içinde hazırlandığından yeterli bir anayasa değildi.
- ❑ Bu eksikliği gören TBMM, 1924 Anayasası'nı hazırlamıştır.
- ❑ Yeni Türk Devleti, 29 Ekim 1923'te Cumhuriyet'i ilan ederek yönetim şeklini belirlemiştir.
- ❑ Yönetim şeklinin Cumhuriyet olduğu 1924 Anayasası'na eklenmiştir.

**Türkiye Cumhuriyeti Devlet
Yönetiminde Yapılan Bazı
Değişiklikler**

- 1928' de devletin dini İslâm'dır maddesi anayasadan çıkarılarak laiklik ilkesi benimsenmiştir.
- 1937' de Atatürk İlkeleri anayasaya eklenmiştir.
- 1924' te Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası, 1930' da ise Serbest Cumhuriyet Fırkası kurularak çok partili hayata geçilmek istendi.
- Fakat 1946 yılına kadar bu teşebbüs gerçekleşmedi. (Demokrat Parti'nin kuruluşu ile çok partili hayata geçildi)

- TBMM, kadınlara verdiği ayrıcalıklar yönüyle birçok Avrupa devletine örnek olmuştur.
- Türk kadını;1930 yılında belediye seçimlerine 1933 yılında muhtarlık seçimlerine 1934 yılında ise milletvekili seçimlerine katılma hakkını elde etmiştir.

Kavgadan uzak kalmışsan,
sevdadan da uzaksın demektir.

Ahmet Telli

